

معرفی و نقد فعالیت‌های پژوهشگاه آموزش و پرورش و همایش چشم‌انداز ۹۹ راهنمایی و مشاوره

محمدرضا مقدادی
مشاور مدارس شهری

اشاره

اخیراً همایشی به دعوت پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، با حضور جمعی از کارشناسان، مدیران و صاحبان فکر و نظر برگزار شد. در شماره‌های ۲۱ و ۲۲ فصلنامه خلاصه‌ای از مباحث و سخنرانی‌های علمی همایش تقدیم شما مخاطبان گرامی گردید که سخنرانان علمی آن آقایان دکتر صافی، دکتر شفیق آبادی و دکتر افروز بودند. در پایان همایش میزگردی تحت عنوان «چالش‌های برنامه راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش و چشم‌انداز آن در برنامه پنجم توسعه» با حضور خانم‌ها: دکتر تحریری نیک‌صفت، دکتر نوابی‌نژاد، حشمتیان، دکتر احقر و آقایان: دکتر صافی، مهندس مهدی نوید، امیری و دکتر دلاور تشکیل شد.

ادامه گزارش

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش به بهانه برنامه پنجم توسعه کشور؛ که در چارچوب سند چشم‌انداز بیست ساله و با

ورزش - تأکید بر رویکرد سلامت - ارتقاء امنیت اجتماعی - مبارزه همه جانبه با موادمخدر و روان گردان - سامان بخشی مناطق حاشیه‌نشین و استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی به تصویب رسیده است.

تاریخچه تأسیس و اهداف پژوهشگاه

این پژوهشگاه در راستای تأمین بخشی از نیازهای پژوهشی کشور در حوزه تعلیم و تربیت و توسعه و گسترش پژوهش در این حوزه و نیز در جهت تجمیع مراکز و مؤسسات پژوهشی وزارت آموزش و پرورش براساس مجوز مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۹ شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تأسیس شده است. پژوهشگاه دارای وظایف و اختیاراتی است از قبیل: بررسی و شناسایی نیازهای پژوهشی در زمینه‌های مرتبط با آموزش و پرورش - همکاری‌های پژوهشی با دانشگاه‌ها و

رویکرد مبنایی پیشرفت و عدالت با فرمان مقام معظم رهبری در مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۲۱ تصویب و ابلاغ شده است؛ اقدام به برگزاری این همایش نمود. موضوع بند ۸ بخش فرهنگی سند مذکور یعنی تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن براساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان است. در سایر بندها نیز امور فرهنگی بسیار با اهمیت چون: تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور - زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) - استفاده بهینه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام - تحول در نظام عالی و پژوهش - تحول و ارتقاء در علوم انسانی - تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن - تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی - اصلاح نظام اداری و قضایی - تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت - اهتمام به توسعه

مؤسسات پژوهشی - ارائه خدمات مشاوره‌ای به اشخاص حقیقی و حقوقی براساس نتایج فعالیت‌های علمی و پژوهشی انجام شده در پژوهشگاه - انتشار مجله، کتاب، نرم‌افزار و برنامه‌های رایانه‌ای و برگزاری همایش‌های علمی و ارائه دستاوردهای پژوهشی.

گروه پژوهشی «راهنمایی و مشاوره و روان‌شناسی تربیتی» یکی از گروه‌های پژوهش‌کننده تعلیم و تربیت در ساختار پژوهشگاه است.

وظایف گروه عبارت است از:

- تعیین اولویت‌های گروه براساس نیازهای آموزش و پرورش از طریق نیازسنجی

- انجام فعالیت‌های پژوهشی براساس اولویت‌ها و عناوین مصوب گروه

- تدوین و تنظیم مقاله و چاپ آن در مجلات مورد تایید وزارت علوم

- تألیف و ترجمه کتاب

- تدوین گزارش‌های تحلیلی ارجاع از دفتر وزیر، معاونت‌ها و رئیس پژوهشگاه

- ارزشیابی از کتاب، طرح‌های پژوهشی، مقاله‌ها، گزارش‌های نهایی و...

- تهیه و تدوین برنامه‌های سالانه، میان مدت، بلندمدت و کوتاه مدت

- تدوین چکیده تحقیقات انجام شده در قلمرو راهنمایی و مشاوره و روان‌شناسی

تربیتی

- مشارکت در مجامع علمی

- جذب متخصصان و محققان برای ارائه و اجرای طرح‌های پژوهشی

- پیگیری و نظارت بر اجرای طرح‌های مصوب گروه

- پیش‌بینی هزینه‌ها و اعتبار برنامه‌ها و فعالیت‌های گروه

برخی از پژوهش‌های پایان یافته این گروه پژوهشی عبارت‌اند از:

- بررسی سازگاری دانش‌آموزان مقاطع سه‌گانه سراسر کشور در ابعاد عاطفی، اجتماعی و آموزشی و عوامل مؤثر در آن - استاندارد کردن ابزارهای سنجش روند تحول شناختی کودکان و نوجوانان براساس نظام پیاژه

- بررسی میزان موفقیت برنامه‌ها و فعالیت‌های امور تربیتی در مدارس راهنمایی سراسر کشور

- مطالعه نظری سیاست مدرسه محوری و الگوهای اجرایی آن

- بررسی عوامل مؤثر در فرسودگی شغلی مشاوران دوره متوسطه و راهکارها و روش‌های مقابله با آن

- مقایسه سطح بهداشت روانی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع راهنمایی و متوسطه در سراسر کشور

- بررسی وضعیت بهداشت روانی معلمان و روش‌های ارتقاء و بهبود سطح بهداشت روانی آنان

- بررسی وضعیت بهداشت روانی معلمان و روش‌های ارتقاء و بهبود سطح بهداشت روانی آنان

- بررسی توانایی و کارایی مشاوران دوره متوسطه در حل انواع مشکلات و...

برخی از طرح‌های پژوهشی در دست اجرای این گروه عبارت است از:

- بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر اضطراب امتحان دانش‌آموزان... و ارائه راهکار

- بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر ارتقاء سطح بهداشت روانی و بهبود توانایی‌های روانی - اجتماعی...

- رابطه مدیر، معلمان و سایر عوامل مدرسه با دانش‌آموزان دوره متوسطه و اثر آن بر پیشرفت تحصیلی آنان

- بررسی عوامل مؤثر بر فرار از خانه در نوجوانان

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

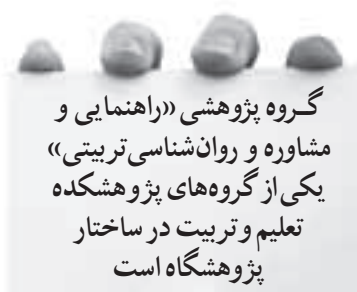
- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

- بررسی رابطه مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان دوره راهنمایی با پیشرفت تحصیلی آنان و ارائه راهکارهایی جهت حل آن و...

پژوهشگاه دارای وظایف و اختیاراتی
است از قبیل: ارائه خدمات مشاوره‌ای به
اشخاص حقوقی و حقیقی بر اساس نتایج
فعالیت‌های علمی و پژوهشی

پنجم توسعه خواهیم داشت.

عمر آموزش و پرورش رسمی در ایران حدود ۱۰۰ سال (یک قرن) است که در نیمه‌ی اول آن از مشاوره و راهنمایی به شکل رسمی خبری نیست.

اما از دهه ۵۰ به بعد، وزارت آموزش و پرورش با جذب یا تربیت مشاوران و معلمان راهنما بتدریج بحث مشاوره تحصیلی، شغلی و سازشی و همچنین حضور معلم راهنما در مدارس را شروع کرد.

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی به لحاظ حجم و محدودیت فعالیت‌ها و تعداد کم مشاوران و معلمان راهنما کارنامه موفق‌تری از این مبحث وجود ندارد. با طلوع فجر انقلاب اسلامی مردم ایران و تأسیس نهاد امور تربیتی، علاوه بر معلمان شریف و فرهیخته تعداد کثیری از عاشقان انقلاب و اسلام و تعلیم و تربیت اسلامی و ادامه راه امام و شهدا از طریق تربیت و پرورش دانش‌آموزان با سمت مربی امور تربیتی در مدارس مشغول به کار شدند. هسته‌های مشاوره کم‌کم در امور تربیتی هر منطقه‌ی کشور، یکی از بخش‌های اصلی و با اهمیت تلقی شد. راه‌اندازی مراکز مشاوره، تأسیس رشته‌های تحصیلی مرتبط با مشاوره در مراکز تحت نظر آموزش و پرورش و یا مؤسسات آموزش عالی و دانشگاه‌ها نشان‌دهنده تلقی و نگرش مثبت به امر مشاوره و راهنمایی و احساس نیاز آموزش و پرورش به آن است.

در دهه ۶۰ با بحث تغییر نظام آموزش متوسطه، مشاوره تحصیلی و شغلی و

مشکلات روحی و روانی

۴- نگاه نامناسب و عدم اعتماد به امر مشاوره تعدادی از مدیران، کادر مدارس و معلمان
۵- تعطیلی موضوع مددکاری و نداشتن جایگاه قانونی مناسب در کشور (که این معضل بزرگ کماکان تهدیدکننده و نگران‌کننده است.)

۶- کمبود دوره‌های آموزشی و ضمن خدمت برای آموزش مشاوران
۷- افزایش ساعات اشتغال مشاوران در مدارس از ۲۴ ساعت در هفته به ۳۰ ساعت (علیرغم فرسایش شغلی و مشکلات این شغل)

۸- ضعف عملکرد برخی از مشاوران در چارچوب وظایف مقرر
۹- فقدان برنامه‌های کلان و بالادستی منسجم برای حمایت از امر مشاوره در مدارس

۱۰- وجود سیستم نمره‌مدار در مدارس و محوریت درس‌های علوم پایه و کم‌توجهی به مباحث تربیتی، علوم انسانی و مشاوره‌ای

۱۱- بی‌توجهی مسئولین و قانونگذاران نسبت به امر مشاوره در مدارس ابتدایی و راهنمایی (که نیاز آنان کم‌تر از دوره متوسطه نیست.)

۱۲- عدم بومی‌سازی آداب و مهارت‌های زندگی و رویکرد ترجمه‌ای در آموزش و ترویج آن

۱۳- عدم حمایت جدی از مراکز و هسته‌های مشاوره

۱۴- غلبه کنکورگری در مشاوره دوره متوسطه بسیاری از موارد فوق و مشکلات احتمالی دیگر، بدنه‌ی مشاوره را در مدارس

سازشی در مدارس و ادارات آموزش و پرورش (صف و ستاد) جهش چشمگیری داشت. گنجانیدن درس برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی در برنامه‌ی رسمی آموزش متوسطه، تأسیس گسترده‌تر مراکز مشاوره و توجه بیش‌تر به مراکز مشاوره موجود، تقویت هسته‌های مشاوره، اعزام مشاور به کلیه مدارس متوسطه، رسمیت یافتن هدایت تحصیلی و توصیه‌نامه مشاوره‌ای در پایان سال اول نظام جدید متوسطه این دوره را از قبل متمایز می‌سازد.

در همین دوران برخی مشکلات امر مشاوره در آموزش و پرورش را تهدید می‌کرد که در ذیل به برخی از این مشکلات و چالش‌ها اشاره می‌شود:

۱- ایجاد دوگانگی در مدیریت فعالیت‌های مشاوره‌ای که در برخی مناطق با معاونت پرورشی یا معاونت آموزشی و یا بخشی از آن برعهده‌ی هر کدام بود.

۲- گرایشی عمل کردن بسیاری از مشاوران در مدارس که برخی اولویت را به مشاوره تحصیلی و شغلی و برخی دیگر به مشاوره سازشی می‌دادند.

۳- عدم اشاعه فرهنگ مشاوره و راهنمایی در کشور و مقاومت، تردید و نگرانی در خانواده‌ها و دانش‌آموزان و پنهان‌کاری بیش از حد در کنش‌ها و

”

تضعیف نموده و علیرغم تلاش‌های شایسته‌ای که تاکنون صورت گرفته وضع موجود با وضع ایده‌آل فاصله جدی دارد. گروه پژوهشی «راهنمایی و مشاوره و روان‌شناسی» پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش به عنوان یک مجموعه پژوهشی - علمی مرتبط با فرایند مشاوره مدارس نیز همچون سایر ادارات و نهادها و مجموعه‌های مسئول و مربوط به امر مشاوره برغم تلاش‌ها و تحقیقات و پژوهش‌های علمی که تاکنون انجام داده است در موارد مختلف با چشم‌انداز مناسب و شرایط ایده‌آل فاصله داشته و از بلا تکلیفی و ضعف در این موضوع بسیار خطیر و سرنوشت‌ساز رنج می‌برد. محدودیت نیروها و منابع انسانی و علمی، محدودیت‌های مالی و اعتباری، عدم کاربست نتایج پژوهش‌ها و تبدیل بسیاری از نتایج مفید به اسناد مشعشع کتابخانه‌ای، انجام تحقیقات و پژوهش‌های سفارشی و غیر ضروری یا حداقل عدم رعایت اولویت‌ها در برخی پژوهش‌ها، انجام برخی پژوهش‌ها و تحقیقات تکراری یا مُشابه، جامعه آماری محدود در برخی تحقیقات، کم‌توجهی به مسائل اقلیمی، بومی و جنسیتی، نیمه‌تمام ماندن برخی پژوهش‌ها، افزایش جاذبه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در مقایسه با آموزش و پرورش از جمله این رنج‌ها و دردهای کهنه است.

پیش‌نهادهای

۱) تحول در آموزش و پرورش فرایندی است که باید با تمهیدات و تسهیلات و تشکیلات بسیار منسجم، مرتبط و قوی به ندای رهبر معظم انقلاب اسلامی پاسخ

بگوید و تحول بنیادین را محقق سازد. بدیهی است که یکی از ارکان تحول کیفی آموزش و پرورش و تحقق اهداف فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، امر مشاوره و راهنمایی خواهد بود.

۲) احیای واقعی فعالیت‌های پرورشی و سپردن مسئولیت فعالیت‌های مشاوره‌ای به یک مجموعه منسجم و توانای تربیتی
۳) تبلیغ و اشاعه عمومی مشاوره تا جایی که مردم بی‌تردید به مشاور و مشاوره احساس نیاز نموده و با افتخار به او مراجعه کنند

۴) تأسیس یک سازمان یا پیش‌بینی فرایند و سازوکار **مددکاری** در سازمان‌های فعلی به عنوان ضرورت اجتماعی و تکلیف دولت در قبال مردم

۵) ترویج امید و شادابی و نشاط منطقی و متعادل در میان مردم

۶) اهمیت دادن به بومی‌سازی و اقلیمی کردن آداب و مهارت‌های زندگی

۷) هماهنگی بین اشخاص، نهادها و رسانه‌های جمعی و تشریک مساعی با آموزش و پرورش و آموزش عالی برای تحقق اهداف مشاوره و راهنمایی

۸) جذب نخبگان به آموزش و پرورش و حضور بخشی از این نخبگان در مسئولیت‌های مشاوره‌ای مدارس و ادارات

تحول در آموزش و پرورش فرایندی است که باید با تمهیدات و تسهیلات و تشکیلات بسیار منسجم، مرتبط و قوی به ندای رهبر معظم انقلاب اسلامی پاسخ بگوید و تحول بنیادین را محقق سازد

۹) تأسیس رشته‌های تحصیلی در تربیت معلم و دانشگاه‌های مختلف برای تربیت مشاور مدارس

۱۰) بهره‌برداری از حضور معنوی

روحانیون زُنده و علاقه‌مند در فعالیت‌ها و فرایندهای مشاوره‌ای مدارس و مناطق و استان‌ها

۱۱) کنترل و نظارت بر فعالیت‌های مشاوره‌ای و مشاوران و بازآموزی و روزآمد ساختن فعالیت‌های آنان

۱۲) گسترش فعالیت‌های پیشگیرانه با همکاری نهادهای مختلف مرتبط با موضوع

۱۳) احترام به حریم شخصی انسان‌ها و حفظ اسرار و اطلاعات آنان

۱۴) پرهیز از عملکرد تک بعدی و بهره‌گیری از گرایش‌های گوناگون مشاوره‌ای

۱۵) پایبندی به آموزه‌های دینی در امر مشاوره و راهنمایی و پرهیز از تقلید صرف از جهان غرب و شرق

۱۶) عدم دخالت‌های بیجای مدیریتی و رعایت حُرمت و جایگاه مشاوره

۱۷) توجه جدی به آموزش‌های شهروندی و شغلی و خانواده

۱۸) انجام نیازسنجی‌های مختلف به منظور تعیین اولویت‌های پژوهش و تحقق در امر مشاوره

۱۹) گسترش و انسجام مراکز مشاوره خصوصی و دولتی

۲۰) حضور مشاوران علاقمند و توانا و متخصص در کلیه مدارس و دوره‌های تحصیلی